Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Лицей № 96» городского округа город Уфа

Республики Башкортостан

Рассмотрена и рекомендована
к утверждению на заседании
МО учителей башкирского языка
(протокол №1 от 26.08.2020)

Утверждена
Педагогическим
советом
(протокол №1 от
27.08.2020)

«Утверждаю»
директор МБОУ «Лицей № 96»
_____________ Т.А. Евстифеева
(приказ №160 от 31.08.2020)

Рабочая программа
по родному башкирскому языку
для первых классов

Разработана учителем

башкирского языка

Хабибуллиной Ю.Р.

Уфа 2020

Башҡортостан Республикаһы Өфө ҡалаһы ҡала округы

96-сы һанлы муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһы

Башҡорт теле һәм әҙәбиәте уҡытыусыларының мәктәп методик ойошмаһы ултырышында раҫлауға ҡаралған һәм тәҡдим ителгән (протокол №1 26.08.2020)	Педагогик кәңәшмәлә раҫланған (протокол №1 27.08.2020)	“Раҫлайым” __________Т.А.Евстифеева (бойороҡ №160 31.08.2020)

Уҡытыуҙың беренсе баҫҡысына туған башҡорт теленән эш программаһы

Башҡорт теле уҡытыусыһы:

Хабибуллина Юлиә Рәфит ҡыҙы

Уфа 2020

Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең 1-4 кластар өсөн башҡорт (туған) теле һәм әҙәбиәтенән эш программаһы.

Башҡортостан Мәғариф Министрлығы тарафынан тәҡдим ителгән программа 96-сы муниципаль бюджет дөйөм белем биреү лицейының «Уҡыу планы»на ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла. Һәм дөйөм алғанда уҡытыуҙың беренсе баҫҡысына йүнәлтелә (1-4 кл.) Уҡыу планы базислы. МБББУ №96 лицейҙың уҡыу планына ярашлы (приказ № 132, 02.07.2020). МБББУ №96 лицейҙың йыллыҡ календарь уҡыу графигына ярашлы (31.08.2020 № 162) һәм уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 1-4 кластары өсөн "Башҡорт теле" уҡыу ҡулланмаһы буйынса белем биреү өлгө программалары нигеҙендә төҙөлдө. Автор-төҙөүсе: З.Ғ.Нафиҡова. – Өфа: Китап, 2017. – 52 б.. Программаның төп маҡсаты булып федераль дәүләт стандарттарының талаптарын үтәү тора.

УМК: Мортазина Ф.Ф., Нафиҡова З.Ғ. Башҡорт теле: уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 1-се класы өсөн туған (башҡорт) телен һәм әҙәбиәтен өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы.- 2-се баҫма/Ф,Ф, Мортазина, З.Ғ. Нафиҡова.- Өфө: Китап, 2017.- Һүрәттәре менән 216 бит.

Мортазина Ф.Ф., Нафиҡова З.Ғ. Башҡорт теле: уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-се класы өсөн туған (башҡорт) телен һәм әҙәбиәтен өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы.- 2-се баҫма/Ф,Ф, Мортазина, З.Ғ. Нафиҡова.- Өфө: Китап, 2017.- Һүрәттәре менән 216 бит.

Мортазина Ф.Ф., Нафиҡова З.Ғ. Башҡорт теле: уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 3-сө класы өсөн туған (башҡорт) телен һәм әҙәбиәтен өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы.- 2-се баҫма/Ф,Ф, Мортазина, З.Ғ. Нафиҡова.- Өфө: Китап, 2017.- Һүрәттәре менән 160 бит.

Мортазина Ф.Ф., Нафиҡова З.Ғ. Башҡорт теле: уҡытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойошмаларының 4-се класы өсөн туған (башҡорт) телен һәм әҙәбиәтен өйрәнеү өсөн уҡыу ҡулланмаһы.- 2-се баҫма/Ф,Ф, Мортазина, З.Ғ. Нафиҡова.- Өфө: Китап, 2017.- Һүрәттәре менән 176 бит.

Уҡыусыларҙы башҡорт теленә өйрәтеү тигәндән практик, тәрбиәүи әхләки яҡтан, дөйөм белем биреү һәм үҫтереү йәһәтенән комплекслы үҙләштереү күҙ уңында тотола.

Башҡорт телен өйрәнеүҙең социомәҙәни маҡсаттары кешенең дөйөм мәҙәнилеге үҫеше күрһәткесе булараҡ уҡыусының коммуникатив компетенцияһын, һөйләү һәм яҙма телмәр үҫешен үҙ эсенә ала.

Башҡорт телен 1-4 се кластарҙа 135 сәғәт бүленгән (йәғни йылына 34 сәғәт, аҙнаһына 1 сәғәт). Программа 2020-2025 уҡыу йылдарына ҡаралған.

I.Туған (башҡорт) теле һәм әҙәбиәте предметын өйрәнеү һөҙөмтәләре.

Башланғыс мәктәптең беренсе класында тәү башлап башҡорт телмәрен тыңларға, ишетергә,һөйләргә һәм уҡырға, яҙырға өйрәтеү; башҡорт телен предмет булараҡ өйрәнеү һәм уҡыу процесында социаль тәжрибә туплау, әхлаҡи тәрбиә биреү уҡыу программаһы нигеҙендә тормошҡа ашырыла.Башҡорт грамотаһына өйрәтеү һәм башҡорт телен өйрәнеү түбәндәге маҡсаттарҙы ҡуя:

- тыңлау(ишетеү), һөйләү, уҡыу һәм яҙыу күнекмәләренә эйә булыу;

-лексика, фонетика, грамматика, синтаксис өлкәһендә башланғыс тел төшөнсәләрен, күренештәрен, ҡанундарын үҙләштереү;

-башҡорт телендә-республиканың дәүләт телендә-аралашырға, үҙ-ара мөнәсәбәт ҡорорға өйрәнеү;

-башҡорт теле аша халыҡтың мәҙәниәтен(ғөрөф-ғәҙәттәрен, йолаларын, ауыҙ-тел ижадын) өйрәнеү һәм үҙләштереү;

Яңы быуын стандарттарының талаптарына ярашлы, бала, башҡорт теле буйынса белем алыу менән бер рәттән, уңышлы уҡыусы һәм социаль йәшәү шарттарына яраҡлы тормош тәжрибәһе туплаған эшмәкәр кеше сифаттарына эйә булған шәхес итеп тәрбиәләнергә тейеш.

1-се класс

Шәхси сифаттарҙы үҫтереүҙә

-уҡыу процесында белем алыуға яуаплы ҡарарға; тиҫтерҙәре» уҡытыусыға ҡарата ихтирамлы булырға;

-мәктәп йыһаздарына, уҡыу әсбаптарына һаҡсыл ҡарарға;

-Тыуған ил, ер, тел төшөнсәләре тураһында ҡайғыртыуса булырға;

һау-сәләмәт йәшәү рәүешен үҙләштерергә.

Предмет буйынса белем алыуҙа

-һүҙҙәрҙе мәғәнәүи яҡтан төркөмләргә (предметтың атамаһын, билдәһен, хәрәкәтен белдергән һүҙҙәр);

-һөйләм төрҙәрен билдәләргә (хәбәр, һорау, өндәү) һәм уларҙы тейешле интонация менән уҡырға; һөйләмде дөрөҫ яҙырға (баш хәреф, аҙағында — тыныш билдәләре);

-үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙҙәрҙе айыра, таный белергә; һөйләмде күсереп яҙғанда ярҙамсы һүҙҙәрҙе *(да-дә, та-тә, ла-лә; ғына-генә, 'кына-кенә)* билдәләргә һәм дөрөҫ яҙылышын аңлата белергә;

-предметтың атамаһын белдергән һүҙҙәрҙе уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәргә айыра белергә; кешенең исемен, фамилияһын, ер-һыу атамаларын, хайуан ҡушаматтарын баш хәрефтән яҙырға;

-өндәрҙе һуҙынҡы, тартынҡыларға айырырға, нәҙек-ҡа- лын һуҙынҡыларҙы, парлы яңғырау-һаңғырау, парһыҙ яңғырау һәм һаңғырау тартынҡыларҙы дөрөҫ билдәләргә, график рәүештә тамғаларға;

-һүҙҙең (3—4, 5—6 өндән торған) өн моделен төҙөргә;

6—7, 7—8 һөйләмдән торған (30—35 һүҙ) тексты күсереп яҙырға; 25—30 һүҙҙән торған тексты диктант итеп яҙа белергә;

-һүҙҙе ижеккә бүлергә, уны юлдан юлға күсерә белергә;

о — *ө, у — у, э* (һүҙ башы) хәрефтәре; *йә, Сш, йу, йе* (һүҙ уртаһы) *йо, йы* ҡушымсалары булған һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙырға; һүҙ башында *я, е, ё, ю* хәрефтәре менән булған 2—3, 3—4 хәрефтән торған һүҙҙәрҙе дөрөҫ яҙырға; тартынҡы өндөң аҙағында килгән нәҙеклек билдәһен (ь) рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә (3—4, 4—5 хәрефле) дөрөҫ яҙыу.

Универсаль укыу эш төрҙәрен үҙләштереүҙә

-уҡытыусыға, класташына, өлкәндәргә үтенес менән өндәшергә;

-уҡыу объектын өйрәнеү процесында күҙәтергә, сағыштырырға, анализларға һәм һығымта яһарға;

-аралашыу оҫталығын шымартыу: тыңларға, яуап бирергә; һорарға, кеше фекерен ихтирам итергә, үҙеңдекен — яҡларға;

диалог, монолог ҡора белергә

-мәғлүмәт алыу сығанаҡтары менән эш итә белергә;

алған мәғлүмәтте эшкәртә белергә, маҡсатҡа ярашлы ҡулланырға;

-мәғлүмәт алыу маҡсатында һорау һөйләм ҡорорға;

-парлап, төркөмдә эшләгәндә этикет ҡағиҙәләрен күҙәтергә; эште планлаштырырға, уны тормошҡа ашырырға;

3—4, 4—5 һөйләмдән торған иғлан, ҡотлау, белдермә (записка) яҙабелергә.

2-се класс

1. ***Шәхси сифаттарҙы үҫтереүҙә***

-үҙ аллы эш итергә, белем алыу процесына етди һәм яуаплы ҡарарға;

тиҫтерҙәренә, уҡытыусыға, ата-әсәһенә ҡарата ихтирамлы булырға;

-мәктәп йыһаздарына, уҡыу әсбаптарына һаҡсыл булырға;

-Тыуған илде яратырға; ерҙе, телде һаҡларға

2.Предмет буйынса белем алыуҙа

һүҙҙәрҙе мәғәнәһе буйынса төркөмләргә. Уларға тейешлеһорау ҡуйырға. Предметтың атамаһын, хәрәкәтен, билдәһен белдереүсе һәм ярҙамсы һүҙҙәрҙе һөйләү һәм яҙма телмәрҙә урынлы ҡулланырға;

-һүҙҙәрҙең өн моделен төҙөргә һәм уны хәрефтәр менән яҙырға;

-һөйләмдәр төҙөргә (телдән һәм яҙма), уларҙы тейешле һүҙ өҫтәп тулыландырырға;

-һөйләмдәрҙе әйтелеү маҡсатына ҡарап хәбәр, өндәү, һорау һөйләмдәргә айырырға. Уларҙы тейешле интонация менән уҡырға;

-һөйләмдең эйәһен, хәбәрен (баш киҫәктәрен) айыра белергә;

-башҡорт теленең дөрөҫ яҙылыш ҡанундарын, ҡағиҙәләрен үҙләштерергә: *У у — Үү, Оо — Өө, Ээ(е), Ыы* хәрефле һүҙҙәр, һүҙҙә *йә. йө, йү, ие* (һүҙ уртаһы), *йо, йы* ҡушымсалары, һүҙ башында *Яя, Ее, Ёё, Юю* хәрефтәре, һүҙ башында *В* хәрефе, ярҙамсы һүҙҙәрҙең *(һәм, менән.; да — дә, ҙа — ҙә; та — тә, ла — лә; ғына — генә, -эсына — кенә)* айырым яҙылышы. Һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәһе (нөктә, һорау, өндәү) ҡуйырға. Кеше исем-фамилияларын, хайуан ҡушаматтарын, ер-һыу атамаларын һәм һөйләмдең башындағы һүҙҙе ҙур хәрефтән яҙырға;

8—10 һөйләмдән торған (35—40 һүҙ) тексты күсереп яҙырға;

30—35 һүҙҙән торған тексты диктант итеп яҙа белергә; һүҙҙе ижеккә бүлергә, уны юлдан юлға күсерә белергә;

-тексты аңлы уҡырға һәм уның йөкмәткеһе менән бәйләнгән эштәрҙе эҙмә-эҙлекле үтәргә. Уның нигеҙендә ҡоролған һөйләшеү йәки тикшереү эштәрен үтәргә;

-уҡыу ситуацияһына ярашлы диалогта ҡатнашырға.

3. Универсаль укыу эш төрҙәрен үҙләштереүҙә

-үҙ аллы уҡырға, мәғлүмәтле булыу оҫталығын камиллаштырырға: белемде, мәғлүмәтте эҙләү күнекмәләре булдырырға (һорау, белешеү, мәғлүмәти сығанаҡтар менән эш һ. б.); тикшеренеү-эҙләШ неү эшен планлаштырырға;

парлап, төркөмләп, команда менән эшләргә;-алған мәғлүмәтте ҡағыҙға теркәргә;-билдәләмә, ҡағиҙә, алгоритм, һығымта һ. б. график схема, модель, таблица ярҙамында теркәргә;-диалог ҡорорға, уҡыу материалын тикшерергә, анализларға;һығымта яһарға;

-мәҙәниле аралашыу этикетына өйрәнергә: әңгәмәсене тыңлай, хуплай белергә, аңламағаныңды итәғәтле итеп һорашырға, яуап алырға һәм рәхмәтеңде белдерергә; үҙ фекереңде ҡыҫҡа һәм аңлайышлы итеп еткерергә, уны яҡлай белергә.

3 –сө класс

1. Шәхси сифаттарҙы үҫтереүҙә

-үҙ аллы эш итергә, белем алыу процесына етди һәм яуаплы ҡарарға;

-тиҫтерҙәреңә, уҡытыусыларыңа, ата-әсәгә, мәктәп хеҙмәткәрҙәренә ҡарата ихтирамлы булырға;

-мәктәп йыһаздарына, уҡыу әсбаптарына һаҡсыл булырға;

-Тыуған илде яратырға; ерҙе, телде һаҡларға;һаулыҡты нығытырға;

-ҡунаҡта, кинола йәки экскурсия һәм башҡа йәмәғәт урындарында әҙәпле булырға, файҙалы ял итергә;

-кеше менән аралашыу этикетын үҙләштерергә;

2.Предмет буйынса белем алыуҙа

-һүҙҙең өн моделенә ярашлы һүҙ уйлап табырға;

-һүҙҙең өлөштәрен (тамыр һәм ялғау, яһаусы ялғау һәм яһалма һүҙ) айырырға;

-тамырҙаш һүҙҙәрҙе танырға. Уларҙы башҡа оҡшаш һүҙҙәрҙән айырырға;

-тартынҡы һәм һуҙынҡы өндәр һәм хәрефтәр, парлы-парһыҙ, яңғырау-һаңғырау, сонор тартынҡы өндәр, һүҙҙә сиратлашып килеүсе тартынҡылар тураһында һөйләй белергә;

-һүҙгә фонетик анализ яһай белергә;

-ҡушма һүҙҙәрҙе танырға, уларҙың дөрөҫ яҙылышын аңлата белергә;

-үҙләштерелгән һүҙҙәрҙе танырға һәм уларға дөрөҫ ялғау ҡуша белергә;

-һүҙ төркөмдәрен (предметтың атамаһын, билдәһен хәрәкәтен белдергән һәм ярҙамсы һүҙҙәрҙе) таба белергә;

-һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәрен айыра белергә;

-сюжетлы һүрәт, һорауҙар, терәк һүҙҙәр ярҙамында хикәйә, әкиәт ижад итергә;

3. Универсаль уҡыу эш төрҙәрен үҙләштереүҙә

-үҙ аллы белем алырға, мәғлүмәт йыйырға һәм уларҙы ҡуллана белергә;

-дәрес барышында уҡытыусы менән берлектә эшләргә; дәрескә маҡсат ҡуйырға һәм уны дәрес һуҙымында күҙ уңында тоторға (һәм тормошҡа ашырырға, эште дөрөҫ планлаштырырға, эҙләнеү эше алып барырға;

-эҙләнеү эше һөҙөмтәләре буйынса презентация эшләргә;

-тиҫтерҙәрең һәм оло кешеләр менән итәғәтле һөйләшергә, кеше менән мөнәсәбәт ҡороу оҫталығын үҙләштерергә;

-эшләгән эшеңде дөрөҫ баһаларға, кәрәк икән, төҙәтмәләр индерергә.

4-се класс

1. Шәхси сифаттарҙы үҫтереүҙә

-үҙаллылыҡҡа, белем алыуға етди һәм яуаплы ҡарарға;

-мәктәп һәм класс йыһаздарына, уҡыу әсбаптарына һаҡсыл *булырға;*

-һаулыҡты һаҡларға; тиҫтерҙәренә, уҡытыусыларға, яҡындарына, мәктәп хеҙмәткәрҙәренә иғтибарлы һәм ихтирамлы булырға;

-Тыуған ил, туған тел матурлығын, күркәмлеген тоя белергә, уларҙы һаҡларға, халҡының традицияларын, йолаларын өйрәнергә, таратырға.

2.Предмет буйынса белем алыуҙа

-өндәрҙе төркөмләргә, һуҙынҡылар һәм тартынҡылар таблицаһына таянып, уларға тулы характеристика бирергә;

-һүҙ төркөмдәрен мәғәнәһе һәм һорауы буйынса айыра гә;

-өйрәнелгән орфограммаларҙы эсенә алған, 70—80 һүҙҙән торған тексты каллиграфия талаптарына ярашлы грамоталмя; белергә;

-һүҙҙе яһалышы һәм һүҙ төркөмдәре буйынса тикшерә белергә, һүҙгә фонетик һәм морфологик анализдар эшләргә; 1

-һөйләмгә тулы синтаксик анализ: интонация буйынёащ ләм төрөн билдәләү, баш һәм эйәрсән киҫәктәрен табыу, һөйләмдемәғәнәһе яғынан бәйле һүҙбәйләнештәргә тарҡата белергә;

-70—80 һүҙлек текст буйынса изложение яҙырға, инша ижад итергә, тирә-яҡтағы күренештәрҙе һүрәтләп, хәл-ваҡиғалар эҙмә-эҙ бәйән итеп, текст төҙөп яҙа белергә.

3. Универсаль укыу эш төрҙәрен үҙләштереүҙә

-уҡыу процесына яуаплы ҡарарға, маҡсат ҡуя, эште планлаштыра белергә, уҡыу мәсьәләләрен сисә белергә;

-теге йәки был тема буйынса кәрәкле мәғлүмәт тупларға, эҙләнеү эше альш барырға, уның буйынса презентация эшләй белергә;

-мәҙәниәтле аралашыу оҫталығына, телмәр этикетына эйә булырға, үҙ итергә, әңгәмәсенең уй-тойғоларын аңларға тырышырға, уның менән иҫәпләшә һәм уртаҡ фекергә килә белергә;

-билдәле кимәлдә башҡорт теленең лексик-фразеологик минимумын үҙләштерергә һәм телмәрҙә ҡуллана белергә.

II.Уҡытыу программаһының йөкмәткеһе

1 класс

Әлифбаға тиклемге осор

1. Предмет. Тирә-йүндәге предметтарҙы өйрәнеү. Улар тураһында түбәндәге алгоритм буйынса һөйләү:

- предметтың исеме (аталышы);

- предметтың формаһы (йомро, түңәрәк, оҙонса, шаҡмаҡ, квадрат, тура дүртмөйөш, өсмөйөш, ялпаҡ h. б.);

- предметтың тышҡы торошо (шыма, ҡытыршы, йомшаҡ, ҡаты h. б.);

- предметтың төҫө;

- предмет нимәнән эшләнгәнен билдәләү;

- предметтың тормошта ҡулланылышы.

Предметты өйрәнеү, күҙәтеү. Уны башҡа объект менән сағыштырыу, уға оҡшаш объекттар табыу. Уларға хас оҡшаш һыҙаттарҙы билдәләү. Объекттың төп, үҙәк үҙенсәлектәрен табыу, билдәләү. Уларҙы ваҡ, төп булмаған үҙенсәлектәрҙән айыра белеү. Предмет һәм уға ҡағылышлы күренеш буйынса үҙ фекеренде белдереү.

Предметты өйрәнеү ысулдарын табыу, билдәләү һәм һығымта яһау (предметты өйрәнеү ысулы — уны ҡулдар менән тотоп ҡарау, күҙҙәр менән күреү). Фекерләү, аң-зиһен формалаштырыу ысулдарын (күҙәтеү, сағыштырыу, анализлау, баһалау, йомғаҡлау) үҙләштереү.

2. Һүҙ тураһында төшөнсә.

а) Һүҙ. һүҙҙең исем атау функцияһы. Уның телмәрҙәге әһәмиәте. Һүҙҙең әйтелешен тыңларға һәм ишетергә өйрәнеү, уны күҙәтеү. Һығымта: һүҙҙе әйтәбеҙ һәм ишетәбеҙ.

б) Предметтың исемен белдергән һүҙҙәр. Предмет - һүҙҙәр. Уларҙы символик тамғалау. Предмет - һүҙҙәр йыйыу, һүҙ төркөмө.

Сюжетлы һүрәт. «Мажаралы футбол». «Спорт» темаһына ҡағылышлы предмет - һүҙҙәр туплау. Ул һүҙҙәрҙе ҡулланып, һүрәт буйынса һөйләшеү ҡороу, уларҙы баланың лексиконына индереү. һүрәттәге сюжетҡа оҡшаш ситуацияларҙа юмор, шаяртыу элементтарын ҡулланыу; сетерекле,

көтөлмәгән хәл - ваҡиғаларҙан сығыу юлдарын таба белергә өйрәтеү. Һаулыҡ һаҡлау, спортҡа ылыҡтырыу мәсьәләләренә әһәмиәт биреү.

в) Предметтың хәрәкәтен белдергән һүҙҙәр. Хәрәкәт - һүҙҙәр. Уларҙы символик тамғалау. Һүҙбәйләнеш (предмет - һүҙ + хәрәкәт - һүҙ: уҡыусы яҙа, бала уйнай, ямғыр һибәләй һ. б.

Сюжетлы һүрәт менән эш. «Хәрәкәттә бәрәкәт». Балаға һәр кем үҙенсә матур булыуын күрһәтеү. Үҙ - үҙеңде яратырға, тышҡы ҡиәфәтең, һаулығың тураһында ҡайғыртып йәшәргә кәрәклеген аңғартыу. Хәрәкәт организм өсөн файҙалы икәнен төшөндөрөү.

г) Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәр. Билдә - һүҙҙәр. Уларҙы символик тамғалау. һүҙбәйләнеш (билдә - һүҙ + предмет - һүҙ: матур һүрәт, һипкелле ҡыҙ, уңған әсәй, япраҡлы ағас*;* билдә - һүҙ + хәрәкәт - һүҙ: яй йүгерә, ҡапыл ырғыны, матур яҙа, шәп уҡый, күп һөйләй, насар күрә һ. б.

Сюжетлы һүрәт менән эш. «Көҙгө урманда». Көҙгө урманды һүрәтләп һөйләгәндә билдә - һүҙҙәрҙе ҡулланып һөйләү. һөйләм һыҙмаһына ярашлы көҙ тураһында телдән инша төҙөү (2—3, 3—4 һөйләм).

Тикшереү эше. Балаларҙың һүҙ төркөмдәрен нисек үҙләштереүҙәрен күҙаллау. Предмет - һүҙҙәр, хәрәкәт - һүҙҙәр, билдә - һүҙҙәр әйтеп, һүҙ схемаларын төшөртөү (ҡалаҡ, сынаяҡ, айыу, ҡуян, сейә, алма, саған, уҫаҡ; тора, бешерә, иләй, түгә, бара, илай, һанай; тоҙло, еүеш, һыуыҡ, һөйкөмлө, егәрле һ. б.; малай бейей, апай һөйләй, ел иҫә, ҡыҙыл сәскә, йомшаҡ ҡул, сәнскеле үлән, һимеҙ һарыҡ, ҡурҡаҡ ҡуян, ҡысҡырып һөйләй, аҙ яҙған, матур кейенгән һ. б.

3. Һөйләм.

һөйләм тураһында төшөнсә. һөйләмдең һыҙмаһы. һөйләмдең башы. һөйләмдең аҙағында тыныш билдәләре (нөктә, һорау,өндәү).

Бәләкәс һәм ҙур һөйләмдәр. *(*Көҙ килде. Матур көҙ килде. һөйләмде киңәйтеү, тулыландырыу. һөйләмгә һүҙ өҫтәү тамғаһы.

Сюжетлы һүрәт. «Ҡоштар менән хушлашыу». Көҙгө күренештәргә иғтибарлы булырға, ҡоштар тормошо, көҙөн тыуған яҡтары менән хушлашыу күренештәрен күҙәтергә күнегеү һәм күргән-белгәндәргә таянып һөйләү, тәбиғәт матурлығы аша баланың эске психик торошон ыңғай яҡҡа көйләргә, унан көс - энергия алырға өйрәтеү.

4. Ярҙамсы һүҙҙәр.

а) *Һәм, менән* ярҙамсы һүҙҙәре. Улар менән һөйләмдәр төҙөү.

б) *Да-дә, та-тә, ҙа-ҙә, ла-лә* ярҙамсы һүҙҙәре. Уларҙы телмәрҙә ҡулланыу. Ярҙамсы һүҙҙәрҙе һөйләм һыҙмаһында тамғалау.

в) *Ғына-генә, ҡына-кенә* ярҙамсы һүҙҙәре. Уларҙы телмәрҙә ҡулланыу. Ярҙамсы һүҙҙәрҙе һөйләм һыҙмаһында тамғалау.

Сюжетлы һүрәт. «Бесәй менән булған мажара». Бесәй менән булған мажараларҙы эҙмә-эҙлекле итеп тасуирлап һөйләргә; мәрәкәле, ҡыҙыҡ күренешкә юмор, шаярыу менән ҡарарға күнегеү, кешенең һиңә ҡарата әйтелгән шаяртыу һүҙҙәрен аңлай белеү.

Тикшереү эше. һөйләмде тыңлау, ишетеү һәләтен һәм һыҙма ярҙамында күрһәтеү күнекмәләренең кимәлен күҙаллау. һөйләм әйтеү һәм уның һыҙмаһын һыҙҙырыу. (Әсмә сәсен урә. Әсмәнең күлдәге матур ғына. Ул сәсен тарай ҙа тарай.

5. Һүҙ һәм өн.

а) Өн тураһында төшөнсә. һүҙҙе тыңлау. һыҙма ярҙамында һүҙҙә һәр өндөң урынын билдәләү - һүҙҙең өн моделен төҙөү. Өн модель буйынса һүҙҙе укыу. Һүҙҙең өн моделенә ярашлы һүҙҙәр уйлау, уны моделгә урынлаштырып ҡысҡырып укыу.

Сюжетлы һүрәт. «Йәшенмәк уйнағанда». Телмәр үҫтереү. Уйнағанда һанашмаҡтар ҡулланыу.

б) Өндәрҙе тартынҡы һәм һуҙынҡы өндәргә айырыу. Өндәрҙе күҙәтеү, тикшеренеү эше үткәреү һәм уларҙы айырыу ысулдарын, юлдарын билдәләү. Балалар тарафынан асыласаҡ ысулдар: өндө ҡысҡырып әйтеп тыңлау һәм өн әйтелгән мәлдә ҡаршылыҡ осрау-осрамауын тойомлау. Өндө әйткәндә ауыҙ ҡыуышлығынан өрөлгән һауаға ҡаршылыҡ ҡуйылыу осраҡтарын күҙәтеү: ирендәр ҡымтыла, тел аңҡауға йәбешә, аҫҡы һәм өҫкө рәт теште тоташа. Шулай итеп үпкәнән өрөлгән һауаға ҡаршылыҡ тыуа. Тимәк, әйтелгән өн тартынҡы, уны һуҙып әйтеп булмай. Өндө әйткәндә үпкәнән өрөлгән һауа ҡаршылыҡҡа осрамай иркен сыҡһа, өн — һуҙынҡы. Тартынҡы, һуҙынҡы өндәрҙе айырып тамғалау (тартынҡы — шаҡмаҡ, һуҙынҡы — түңәрәк).

Ижек. Һүҙҙе ижеккә бүлеү. һүҙҙе ижеккә бүлгәндә эш итеү ысулдарын асыу (ритмлап ҡул сабыу, ҡәләм менән партаға һуғыу, аяҡ тибеү, эйәккә ҡул һыртын ҡуйып тойомлау һ. б.), һүҙҙең өн моделендә уны символик рәүештә ижеккә бүлеү. һүрәт менән эш. Телмәр үҫтереү. «Ҡымыҙ — файҙалы эсемлек». Ата-бабаларҙың кәсеп-һөнәрҙәре менән танышыу, өйрәнеү.

Баҫым. Баҫым һүҙҙең аҙаҡҡы ижегенә төшә. Башҡорт телмәре музыкаль һәм яғымлы. Телмәр үҫтереү. «Өйөрҙә бер күк ҡолон, ҡойроғо — бөҙрә толом». Һүрәтләү саралары (сағыштырыу): мороно ебәк бәрхәт, күҙҙәре янар йондоҙ, ҡойроғо бөҙрә толом, тояҡтары нескә талдай, ҡолаҡтары ҡайсы төҫлө һ. б.

в) Нәҙек һәм ҡалын өндәр.

Ҡалын һәм нәҙек әйтелешле һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу, һығымта яһау. Саф башҡорт һүҙенең беренсе ижеге нәҙек әйтелешле булһа, ҡалған ижектәре лә нәҙек әйтелешле. Саф башҡорт һүҙенең тәүге ижеге ҡалын булһа, ҡалған ижектәре лә ҡалын. Ҡалын, нәҙек өндәрҙе айырып тамғалау (ҡалын өндәр — зәңгәр, нәҙек өндәр - һары төҫтә). һүҙҙәрҙе өн моделе буйынса уҡыу.

г) Һаңғырау һәм яңғырау тартынҡылар.Пар тартынҡылы һүҙҙәрҙе күҙәтеү, сағыштырыу. Шау (һаңғырау) йәки тауыш (яңғырау) ярҙамында яһалған өндәр. һаңғырау һәм яңғырау тартынҡыларҙы тамғалау.

Әлифба осоро

Хәреф — өндөң тамғаһы. Алфавит.

Бик борон яҙма телмәр булмағанда кешеләр нисек аралашҡан? Алфавиттың хәрефтәрен өйрәнеү кәрәкме? Ни өсөн?

[ә] өнөн тамғалау. Әә хәрефе. Әә хәрефен яҙыу. һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып укыу («тишекле» укыу): *шәм, тәм, ләм, мәл, һәм, кәм, сәй, әсәй, әтәс, Әнәс, Әсмә, әрем, кәмә, кәзә, бәлә.*

Телмәр үҫтереү. «Күл буйында».

[а] өнөн тамғалау. Аа хәрефе. Аа хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу(«тишекле» уҡыу): *ал, ат, аш, ас, аҡ, ай, ала, ата, аша, аса, аға, баш, таш, ҡаш, ҡар, май, бай, шар, зар, тар, атай, ағай, апай, ашай, арый, арыш, алҡа, арпа, алма, арҡа, бара, бала, тала, ҡала.*

[ө] өнөн тамғалау. Өө хәрефе. Өө хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙен моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *өс, өт, өй, өн, өр, һөй, йөй, сөй, көй, көн, төн, өкө, бөрө, көлтә, төйөн, бөйөк, төлкө, бөркөт, һөлөк.*

[о] өнөн тамғалау. Оо хәрефе. Оо хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *он, ос, оло, ошо, оро, ҡош, тоҙ, боз, ҡор, тор, ойоҡ, осоҡ, отош, ҡоро, һоро, орсоҡ, борон, болон, ҡором, ҡорот, толом, морон, солон, ҡозоҡ.* Һуҙынҡылар таблицаһын төҙөү.

[ү] өнөн тамғалау. Үү хәрефе. Үү хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *үр, үт, үҫ, үрә, үтә, үҫә, бүл, күл, сүл, күс, үлән, һүз, үгеҙ, үтек, бүре, бүләк, күнәк, йүләр, йүтәл, гүзәл.* Телмәр үҫтереү. «Себештәрем, бәпестәрем». [у] өнөн тамғалау. Уу хәрефе. Уу хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *уй, ук, ун, ур, ул, ут, ус, ура, ута, ҙур, ҡура, тура, бура, Урал, уҫал, уҫаҡ, ураҡ, усаҡ, утын, упҡын, урғыс, урман, уңған, уртаҡ.*

[л] өнөн тамғалау. Лл хәрефе. Лл хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләм яҙыу: *ал, ул, ала, оло, ләлә; Ләлә ал — ала.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *ал, ул, ил, ала, илэ, оло, пул, тул, бил, кул, Ләлә, алты, алка,иләк, улән, олон, өлөш, илек.*

[м] өнөн тамғалау. Мм хәрефе. Мм хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләм яҙыу: *мал, мул, мәл, ләм; Ул алма ала.* Һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән

хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *мал, мәл, мул, ләм, өмә, алма, Милә, миләш, Морат.*

Тартынҡылар таблицаһын төҙөй башлау. [т] өнөн тамғалау. Тт хәрефе. Тт хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләм яҙыу: *таш, тул, тиш, ата, ута, утә, отам, тота; Милә, тутәл ута).* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *ат, ут, ит, от, өт, ут, тал, тәм, тут, тот, тир, таш, туш, төш, ата, ута, өтә, утә, тора, тара, таба, тала, тирә, тугә, тубә, тибә, тота, төшә, тишә, тана, торба, торна, төлкө, тирмә, тишек, төтөн, тирәк, тутәл.* Телмәр үҫтереү. «Төлкө менән торна» әкиәте.

[ш] өнөн тамғалау. Шш хәрефе. Шш хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләм яҙыу: *шәл, шул, ошо, таш, төш, тишә, тушә; Урал, аш аша.* Һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *шат, шар, шәл, шәп, шом, таш, ҡаш, баш, биш, туш, буш, ҡуш, йәш, ошо, аша, шама, шыма, тишә, шешә, бешә, тушә, таша, төшә.*

[б] өнөн тамғалау. Бб хәрефе. Бб хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләм яҙыу: *бал, убә, бил, бөтә, бәлә, бала; Булат бал ала.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *баш, бал, бил, боҫ, баз, бит, биш, бала, бәлә, булә, була, бура, бөрө, баҡа, башҡа, батша, балта, болот, болон, болан, буран, бишек, бесәй, Булат, Банат, Бикә, Борай, Баймаҡ.*

[р] өнөн тамғалау. Рр хәрефе. Рр хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләм яҙыу: *ур, ир, өр, ара, ура, рәт, урт, тура, төрә; Турат арба тарта.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *ур, ур, өр, урә, ура, бэр, бар, бөр, бор, бур, бара, бора, бөрә, бура, урам, урәм, ураҡ, арыш, арыҡ, арпа, арҡа, тара, төрә, тура, турә, Урал.*

[и] өнөн тамғалау. Ии хәрефе. Ии хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу: *ил, иш, биш, тишә, бирә, тирмә, шишмә; Рәшит ат ашата. Эмир тутәл у тар.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *ирек, ишәк, имән, иләк, ирен, иген, итек, исем, тирәк, кишер, тишек, шишмә, Илһам, Илнур, Илузә.*

[н] өнөн тамғалау. Нн хәрефе. Нн хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу: *ун, ин, өн, он, инә, ана, нур, төн, тин, мин; Нөгөш матур. Имән матур була.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *нисә, ниңә, нимә, банан, менән, Нәркәс, Нәгим, Нәбир, Нәсих.*

[ң] өнөн тамғалау. ң хәрефе. ң хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу: *аң, уң, иң, өң, таң, тиң, туң, шаң, моң, моңло; Был буре өңө. Булмәләмоң тарала.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *моңаана, аңлы, миңае, тиңдәш, мөңрәй.*

[с] өнөн тамғалау. Сс хәрефе. Сс хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу: *асам, сисә, сурә, сөсө, Сура, Сәлим, Солтан; Сабир ситән урә. Әсмә сәләм бирә. Сура улән сәсә.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу):*сәскә, сәсәк, сукеш, саған, сабаҡ, сыбар, суҡыш, асыш, Сәғит, Сәрмән, Сәфәр.*

[э] өнөн тамғалау. Ээ(е) хәрефе. Ээ(е) хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу: *эсә, эре, энә, элә, эшсе, эңер, тел, бел, бер, сер, белем; Эт өрә. Себеш үлән тарта. Эңер иртә төшә.* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *эҫе, эйә, эйәр, эйәк, эсәк, кеше, серек, бесәй, кесе.*

[ы] өнөн тамғалау. Ыы хәрефе. Ыы хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу: *ысын, арыш, алыш, урын, мышы, тырыш; Сыртлан тырыш бала,* һүҙҙең моделен төҙөү һәм өйрәнелгән хәрефте һүҙ моделенә ҡуйып уҡыу («тишекле» уҡыу): *ҡыш, йыр, ышыҡ, ысыҡ, ҡыҙыл, ҡыҙыҡ, быйыл, муйыл, быйма.*

[з] өнөн тамғалау. Зз хәрефе. Зз хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Парлы яңғырау-һаңғырау тартынҡылар [з] - [с].

[й] өнөн тамғалау. Йй хәрефе. Йй хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү. *Йә, йө, йү* кушымсалары менән нәҙек һүҙҙәр төҙөү: *йәй, йәйә, бейә, сейә, йәмле, йәшел, йөрөй, мөйөш, йүтәл, йүнсел. Йо, йы* ҡушымсалары менән ҡалын һүҙҙәр төҙөү: *йомро, йыр, йыл. Йе* ҡушымсаһы һүҙ уртаһында һәм һүҙ аҙағында: *тейеш, тейен, бейе, мейе, әсәйем, өләсәйем, бесәйем, инәйем.*

[г] өнөн тамғалау. Гг хәрефе. Гг хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[к] өнөн тамғалау. Кк хәрефе. Кк хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү. Парлы яңғырау-һаңғырау тартынҡылар [г] - [к].

[ҡ] өнөн тамғалау. Ҡҡ хәрефе. Ҡҡ хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[ғ] өнөн тамғалау. Ғғ хәрефе. Ғғ хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү. Парлы яңғырау-һаңғырау тартынҡылар [ғ] - [ҡ].

[ҙ] өнөн тамғалау. Ҙҙ хәрефе. Ҙҙ хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[ҫ] өнөн тамғалау. ҫ хәрефе. ҫ хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү. Парлы яңғырау-һаңғырау тартынҡылар [ҙ] - [ҫ].

[һ] өнөн тамғалау. һһ хәрефе. һһ хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[х] өнөн тамғалау. Хх хәрефе. Хх хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[йа] өндәрен тамғалау. Һүҙҙә й һәм а хәрефтәренең бер ваҡытта ла йәнәш яҙылмауы. [й] һәм [а] өндәре, йәғни [йа] өндәре ишетелгән ерҙә я хәрефе яҙылыуы. Яя хәрефе — ике өндө белдергән хәреф. Яя хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[йэ] өндәрен тамғалау. һүҙҙә й һәм э хәрефтәренең бер ваҡытта ла йәнәш яҙылмауы. [й] һәм [э] өндәре, йәғни [йэ] өндәре ишетелгән ерҙә е хәрефе яҙылыуы. Ее хәрефе - ике өндө белдергән хәреф. Ее хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[йу] өндәрен тамғалау. Һүҙҙә й һәм у хәрефтәренең бер ваҡытта ла йәнәш яҙылмауы. [й] һәм [у] өндәре, йәғни [йу] өндәре ишетелгән ерҙә ю хәрефе яҙылыуы. Юю хәрефе — ике өндө белдергән хәреф. Юю хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[у], [ү] өндәрен тамғалау. һүҙҙең уртаһында, аҙағында у, ү хәрефтәренең яҙылыуы *(тау, шау, тәү, белеу, тауыҡ, еуеш* һ. б.), һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[п] өнөн тамғалау. Пп хәрефе. Пп хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[д] өнөн тамғалау. Дд хәрефе. Дд хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[ж] өнөн тамғалау. Жж хәрефе. Жж хәрефен яҙып өйрәнеү. Һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[в], [у], [ү] өндәрен тамғалау. Вв хәрефе. Вв хәрефен яҙып өйрәнеү. [үәғәҙә], [уаҡыт] тип әйтәбеҙ, «вәғәҙә», «ваҡыт» тип яҙабыҙ. Вв хәрефе рус теленән ингән һүҙҙәрҙә: *ваза, вагон, вокзал, Волга, вышка, диван, велосипед,* һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[ф] өнөн тамғалау. Фф хәрефе. Фф хәрефен яҙып өйрәнеү. һүҙҙәр, һөйләмдәр яҙыу. һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

Нәҙеклек (ь) һәм ҡалын (ъ) айырыу билдәләре. Һүҙҙә ья, ъя тамғалары. Рус теленән һәм башҡа сит телдәрҙән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә нәҙеклек билдәһе (ь): *альбом, бинокль, лагерь, мебель, нефть, коньки, пальто, фасоль, фонарь, февраль, апрель, июнь, июль, сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь.*

[ц] өнөн тамғалау. [ц] өнө һәр саҡ ҡалын әйтелешле. Цц хәрефе. Цц хәрефе сит телдәрҙән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә: *цирк, цифр, цинк, циркуль, концерт, мотоцикл,* һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[щ'] өнөн тамғалау. [щ'] өнө һәр саҡ йомшаҡ әйтелешле. Щщ хәрефен яҙып өйрәнеү. Башҡа телдәрҙән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә щ хәрефе: *щи, борщ, плащ, щётка,* һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[ч'] өнөн тамғалау. [ч'] өнө һәр саҡ нәҙек әйтелешле. Чч хәрефен яҙып өйрәнеү. Чч хәрефе һүҙҙәрҙә: *чабан, врач, Чапаев, Учалы.* Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

[й'о] өндәрен тамғалау. [й'] һәм [о], йәғни [й'о] өндәре ишетелгән ерҙә ё хәрефе яҙылыуы. *ёлка.* Её хәрефе — ике өндө белдергән хәреф. ё — рус һүҙҙәрендә тартынҡыны йомшаҡ итеп әйттереүсе тамға: *[шахт'ор], [л'отч'ик], [л'ифт'ор], [лар'ок].* Её хәрефен яҙып өйрәнеү. Һөйләмде дөрөҫ күсереп яҙырға өйрәтеү.

Алфавит. Алфавит хәрефтәренең әйтелеше: Аа [а], Бб [бы], Вв [вы], Гг [гы], Ғғ [ғы], Дд [ды], Ҙҙ [ҙы], Ее [йе], Её [й'о], Жж [жы], Зз [зы], Ии [и], Йй [йы], Кк [кы], Ҡҡ [ҡы], Лл [лы], Мм [мы], Нн [ны], ң [ңы], Оо [о], Өө [ө], Пп [пы], Рр [ры], Сс [сы], ç [çы], Тт [ты], Уу [у], Үү [ү], Фф [фы], Хх [хы], hh [hы], Цц [це], Чч [че], Шш [шы], Щщ [ща], ъ (ҡалын айырыу билдәһе), Ыы [ы], ь (нәҙеклек билдәһе, нәҙек айырыу билдәһе), Ээ [э], Әә [ә], Юю [йу], Яя [йа].

Алфавиттың ҡулланылышы: кластағы уҡыусыларҙың фамилиялары исемлеген алфавит буйынса төҙөү, китапхана кәштәләренә китаптарҙы яҙыусыларҙың фамилияларын алфавит тәртибенә яраҡлаштырып ҡуйыу, һүҙлек һүҙҙәренең алфавит буйынса урынлаштырылыуы.

Башҡорт теле

1. Алфавит. Алфавитта хәрефтәр һаны, тәртибе. Алфавиттың тәғәйенлә-неше. Алфавитты ҡулланыу. Алфавит хәрефтәрен дөрөҫ яҙыу.

2. Хәреф һәм өн. Һүҙҙәге һуҙынҡы, тартынҡы өндәрҙең айырмаһын билдәләү һәм улар тураһында ҡыҫҡа мәғлүмәт биреү, һөйләй белеү. Хәреф. Уның функцияһы.

а) Һуҙынҡы өндәр.

Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар таблицаһы.

*	Ә	Ө	Ү	э(е)	И
**	А	О	У	Ы	—

Бер һуҙынҡы хәреф менән генә айырылыусы һүҙҙәр төҙөү һәм әйтеп яҙыу: *ай — уй, ҡар — ҡыр, бай — бәй, бил — был, тор — тор, һут — һут, ҡаш — ҡуш, мал — мәл, арыш — алыш, урам — ураҡ, көрәк — кәрәк* һ. б. һүҙҙә бер генә хәрефте алмаштырыу менән мәғәнәнең үҙгәреүе.

Күсереп яҙыу.

б) Тартынҡы өндәр. Тартынҡы хәрефтәр таблицаһы.

□* □**	Б	В	Г	Ғ	ж	д	ҙ	З	й	р	л	м	н	н	-	—
□* □**	П	Ф	к	Ҡ	ш	т	Ç	С							Х	Һ

Тартынҡы өндәр нәҙек һуҙынҡылар уратылышында. Тартынҡы өндәр ҡалын һуҙынҡылар уратылышында. һүҙҙә бер генә тартынҡы хәрефте алмаштырыу менән мәғәнәнең үҙгәреүе: *бар — пар, Һал — тал, йыл — ҡыл, мул — ҡул, шар — шат, таш — тап, суп — сүл, көр — көс, күсә — күбә, ҡыҙыҡ — ҡыйыҡ, тараҡ — караҡ, йәмле — йәнле, Һалам — калам, тырыш — шырыш* һ. б.

Күсереп яҙыу.

3. Ижек. Һүҙҙе ижеккә бүлеү. Һүҙҙе юлдан юлға күсереү.Башҡорт теленең төп законына ярашлы һүҙҙәр йыйыу: һүҙҙенберенсе ижеге нәҙек булһа, башҡа ижектәре лә нәҙек (нәҙек һүҙ), ә беренсе ижеге ҡалын булһа, башҡа ижектәре лә ҡалын (ҡалын һүҙ). һүҙҙе дөрөҫ күсереп яҙыу.

4.Баш хәреф

Кешенең исем-шәрифтәре. Хайуан ҡушаматтары. Ер-һыу атамалары.

5. о — ө, у — ү хәрефтәре менән һүҙҙәр.

о — ө, у — ү хәрефтәре менән һүҙҙәр йыйыу, уларҙы яҙып өйрәнеү. һөйләм күсереп яҙыу.

6. Һүҙҙә [э] өнөн хәрефтәр менән тамғалау.

Э хәрефенең һүҙ башында ғына яҙылыуы,[э] өнөнөң һүҙ уртаһында е хәрефе менән тамғаланыуы.

7. Йә, йө, йү, йе (һүҙ уртаһы), но, йы ҡушымсалары менән һүҙҙәр йыйыу, уларҙы яҙып өйрәнеү .

Йе ҡушымсаһы һүҙ уртаһында һәм һүҙ аҙағында: *тейеш, бейек, кейек, кейем, мейес, мейе, бейе, әсәйем, өләсәйем, бесәйем.*

8. һүҙҙә [й] өнөн хәрефтәр менән тамғалау: [йа] - я, [йу] - ю, [йэ] — е

9. Рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә я, е, ё, ю хәрефтәре.

Я, е, ё, ю — рус теленән үҙләштерелгән һүҙҙәрҙә тартынҡыларҙы йомшартыу тамғаһы *(кухня, телефон, шахтёр, тюль* һ. б.).

Яя, Юю хәрефтәре ҡалын, Ее хәрефе нәҙек һүҙҙәрҙә яҙылыу,. Её хәрефе рус һүҙҙәрендә яҙыла.

10. Һүҙ төркөмдәре.Предметтың атамаһын беддергән һүҙҙәр. Предметтың хәрәкә-тен белдергән һүҙҙәр. Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәр.

Ярҙамсы һүҙҙәр: *һәм, менән; ла-лә, да-дә, та-тә; ғына-генә, ҡына-кенә.*

Телмәр үҫтереү. Сюжетлы һүрәттәр буйынса бәләкәс хикәйәләр төҙөү. һөйләмдәр тәртибе боҙоп бирелгән тексттың һөйләмдәрен тәртипкә килтереү.

5 — 6 һөйләмдән торған тексты күсереп яҙыу.

11. Һөйләм .һөйләмдең башы, аҙағы. Һөйләм аҙағында тыныш билдәләре (нөктә, һорау, өндәү).

Һөйләмгә һүҙ өҫтәү, мәғәнәһен киңәйтеү. Һөйләмде күсереп яҙыу ҡағиҙәһен өйрәнеү.

2 класс

1. Графика. Хәреф һәм өн. Я, е, е,ю хәрефле һүҙҙәр. Һүҙҙең өн моделе менән тамғаланышы. Уларҙың хәреф менән яҙылынышы. График тамғалар: һүҙҙәр араһында ара ҡалдырыу, юлдан-юлға күсереү тамғаһы (дефис), ҡыҙыл юл (абзац)

2. Морфология. Һүҙ төркөмдәре .Предмет атамалары. Кем һәм нимә һорауына яуап биреүсе һүҙҙәр. Уның мәғәнәһе, телмәрҙә ҡулланышы. Кешенең исем-фамилияһын, хайуандарҙың ҡушаматтарын, ер-һыу аталарын белдереүсе һүҙҙәр. Предмет хәрәкәтен белдергән һүҙҙәр.Уларҙың мәғәнәһе. Ни эшләй.(бөгөн, хәҙер, ошо мәл). Ни эшләне(кисә), ни эшләр(иртәгә, киләсәктә), һорауҙарына яуап биреүсе һүҙҙәр һәм уларҙы телмәрҙә ҡулланыу. Предмет билдәһен белдергән һүҙҙәр.Уларҙың мәғәнәләре. Ниндәй һорауына яуап биреүсе һүҙҙәр. Ярҙамсы һүҙҙәр-һәм, менән, да, ҙа, ла, лә, ҡына-кенә, ғына-генә. Уларҙың айырым мәғәнә аңлатмауы. Ярҙамсы һүҙҙәрҙең телмәрҙә ҡулланылышы.

3. Һүҙъяһалыш.Тамырҙаш һүҙҙәрҙе уҡыу, яҙыу(тамыр, ялғау төшөнсәһе бирелмәй).

4. Синтаксис.Һөйләм, һүҙбәйләнеш, һүҙ.Һөйләмде әйтеү маҡсаты. Һөйләмдә интонация. Хәбәр һөйләм. Һорау һөйләм. Өн һөйләм. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Эйә, хәбәр. Эйәрсән киҫәктәр.

5. Орфография, интонация. Дөрөҫ яҙылыш ҡағиҙәләрен өйрәнеү. Ҙур хәреф. Һөйләм башы. Кеше исем- шәрифтәре. Хайуан ҡушаматтары. Ер-һыу атамалары. Ике кешенең һөйләшеүен диалог формаһында яҙыу. Хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәрҙә тыныш билдәләре. Һөйләмдә һаналып киткән һүҙҙәр араһында тыныш билдәләре.У-ү, о-ө, э, ы хәрефле һүҙҙәр. Йә, йө, йү, йе, йы ҡушымсалы һүҙҙәр. Ике өндө белдергән хәрефле (я, ю, е, е) һүҙҙәр. Һүҙ башында(уы), (уэ) өндәре (в хәрефе).

6. Телмәр үҫтереү. Аралашыу ситуацияһы.Уға ярашлы һөйләшеү ҡороу.Текст.Тексты таныу.Текстың исеме, уның һөйләмдәренең мәғәнәүи бәйләнеше.Текст абзацтары һәм уның мәғәнәүи эҙмә-эҙлелеге. Текст төҙөү. Диалог.Монолог(үҙ аллы һөйләнеү).сығыш яһау, иғлан эшләү,доклад). Аралашыу этикеты(сәләм биреү, хушлашыу, ғәфү үтенеү, рәхмәт белдереү, үтенес менән өндәшеү).

7. Универсаль эш төрҙәрен өйрәнеү.Үҙ аллы белем алыу оҫталығына өйрәнеү.Уҡыу эшмәкәрлеге(маҡсатты күҙаллау, уҡыу материалына ҡыҙыҡһыныу, эште планлаштырыу, уҡыу мәсьәләһе , эҙләнеү эше, рефлексия, контроль). Уҡыу диалогы. Аралашыу мәҙәниәте.

Башҡорт телендә үҙ-ара аралашырға өйрәтеү эше уҡыусыларға һүҙҙәрҙең дөрөҫ әйтелешен, уларҙың аңлатҡан мәғәнәһен төшөндөрөү менән генә сикләнмәй, ә һүҙҙәрҙе бер-береһе менән бәйләп, әйтергә теләгән фекерҙе дөрөҫ итеп төҙөлгән һөйләмдәр аша тейешле ситуацияла әңгәмәсегә еткерә белеү һәләтен формалаштырыуҙы үҙ эсенә ала. Программала лексик темалар блоклап бирелә. Улар бөтәһе алты блоктан тора:

1. 1-се класта үтелгәндәрҙе ҡабатлау (башҡорт теленең үҙенсәлекле өн-хәрефтәре, яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр, һорау киҫәксәләренең дөрөҫ яҙылышы).
2. “Минең мәктәбем”.
   Инеш контроль эш. Күсереп яҙыу. “Мәктәп” Хаталар өҫтөндә эш. Был кем? Был нимә? Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. Интонация буйынса һөйләм төрҙәре. Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. Ҡ-Ғ, П-Б, К-Г тартынҡыларының сиратлашыуы. -енсе/-ынсы/-өнсө, -нсе ялғауҙары. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Ҡасан? һорауы. Эштең элек, хәҙер булыуын белдереүсе һүҙҙәр.
3. “Минең республикам”.
   Ҡайҙа? һорауы. Эштең элек, хәҙер булыуын белдереүсе һүҙҙәр.
4. “Мин һәм минең ғаиләм”.
   Эйәлек заты ялғауҙары. Ҡ-Ғ, П-Б, К-Г тартынҡыларының сиратлашыуы Ҡылымдың 1-се зат ялғауы.Ни эшләйем? Һорауы. Һөйләмдең баш киҫәктәре. Е, Э, хәрефтәренең һүҙ башында, уртаһында, аҙағында яҙылышы. Юҡлыҡ мәғәнәһен аңлатҡан ялғауҙар.
5. “Мин һәм минең дуҫтарым”.
   Һөйләмдең баш киҫәктәре. Ъ, Ь билдәләре. Һөйләмдең эйәрсән киҫәктәре. Тиң киҫәкле һөйләмдәр. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. Башҡот теленең алфавиты (ҡабатлау). Ҡылымдың зат ялғауҙары. Ярҙамсы һүҙҙәр.Эйәлек алмаштары.
6. “Мине уратып алған донъя”.
   Контроль күсереп яҙыу. “Миҙгелдәр”. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. Хәбәр, өндәү һөйләмдәр.Һорау һөйләм.Һөйләмдең баш киҫәктәре. Ниндәй? һорауы. –ма/-мә ялғауҙары. Ҡасан? Ҡайһы ваҡыт? һорауҙары.Юҡлыҡ ялғауҙары.Телде өйрәткәндә уның актив һүҙлеген үҙләштереү мөһим урын биләй. Һүҙҙең фонетик, морфологик составы менән таныштырыу барышында һүҙҙәрҙең лексик һәм синтаксик роле тураһында ла мәғлүмәт бирелә, йәғни һөйләмдең мәғәнәүи һәм грамматик яҡтан үҙ-ара бәйле булған һүҙҙәрҙән тороуы өйрәнелә. Һәр дәрестә бөтә уҡыу эшмәкәрлеге төрҙәре лә бер-береһе менән бәйле төрлө ҡыҙыҡлы материалдар, күнегеүҙәр аша тормошҡа ашырыла.

   3 класс

1. Фонетика һәм орфоэпия. Өндәр һәм хәрефтәр. Өндәрҙең һуҙынҡыларға һәм тартынҡыларға бүленеше. Ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Һүҙҙәрҙә тартынҡыларҙың сиратлашыуы *{китап – ки табы, калак- калағы).* Нәҙек һәм ҡалын һуҙынҡылар. Һүҙҙәргә фонетик анализ.

2. Һүҙ составы.Һүҙ составы (тамыр һәм ялғауҙар). Тамырҙаш һүҙҙәр. Уларҙың тамыры. Яһаусы һәм үҙгәртеүсе ялғауҙар. һүҙьяһалыш. Ҡушма һүҙҙәр. Ҡушылып яҙылыусы ҡушма һүҙҙәр. Ҡабатлау юлы менән йәки парлап яһалған ҡушма һүҙҙәр. Ҡушма һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы. Ҡушма һүҙҙәрҙә ҡалын (ъ) һәм нәҙек (ь) айырыу билдәләренең яҙылышы. Һүҙҙәргә составы буйынса анализ. Һүҙ төҙөлөшө. Һүҙҙең тамыры. Тамыр нигеҙле һүҙҙәр. Һүҙ нигеҙе тураһында төшөнсә. Яһалма һәм ҡушма һүҙҙәр. Ялғауҙар.

3. Орфография һәм пунктуация. Ялғауҙарҙың дөрөҫ яҙылышы. Ялғау ҡушылғанда бер иш тартынҡыларҙың килеп сығышы. Тамыр һүҙҙәрҙәге о-ө, ы-е хәрефтәренең ялғау ҡушҡанда ла һаҡланыуы. О-ө, ы-е хәрефтәренең тамыр һүҙҙәрҙә яҙылмау осраҡтары *(тупраҡ, япрағы)*.Нәҙеклек билдәһенә бөткән һүҙҙәрҙә ялғауҙарҙың яҙылышы. Грамоталы күсереп яҙыу. Диктант, өйрәтмә изложение, мини инша.

4. Морфология. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре. Ярҙамсы һүҙҙәр.

Предмет атамаһы. Уны һөйләмдә ҡулланыу. Исемдең һорауҙары. Яңғыҙлыҡ исемдәр. Кешенең исем-фамилияһының, хайуан ҡушаматтарының, ер-һыу атамаларының, китап һәм газета-журнал исемдәренең ҙур хәреф менән яҙылышы.Билдәне белдергән һүҙҙәр. Уларҙың исем алдынан килеүе, телмәрҙәге әһәмиәте.Хәрәкәтте белдереүсе һүҙҙәр. Һөйләмдә уларҙы таныу, дөрөҫ һорау ҡуйыу. Был һүҙҙәрҙең һөйләмдә хәбәр ролен үтәүе.

Ярҙамсы һүҙҙәр. Ярҙамсы һүҙҙәрҙең дөрөҫ яҙылышы.

5. Синтаксис. Һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе таныу, уларҙың оҡшаш һәм айырмалы яҡтары. һөйләмде һүҙбәйләнештәргә тарҡатыу. Һөйләмдә һүҙҙәр тәртибе. һөйләү маҡсатына ҡарап, һөйләмде өс төргә бүлеү: хәбәр, һорау һәм өндәү. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Һөйләмдең тиң киҫәктәре. Һөйләмгә синтаксик анализ.

6. Лексика. Һүҙҙәрҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе. Тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәр. Синонимдар, антонимдар, омонимдар. Нығынған һүҙбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу, улар менән һөйләмдәр төҙөү.

7. Телмәр һәм уның төрҙәре. Һөйләү телмәре. Диалог. Әңгәмәсе менән диалог ҡороу. Аралашыу оҫталығын шымартыу. Монолог. Уны һөйләү оҫталығы (логик эҙмә-эҙлелек һәм тасуирилыҡ). Эске телмәр.

Хикәйә. Әкиәт. Шиғыр. Тексты логик яҡтан тамамланған өлөштәргә бүлеү.

Уларға исем ҡушыу (план). Абзац. Ҡыҙыл юл. Бәләкәй күләмле хикәйәләр (текст) ижад итеү. Текстка ҡарата ҡыҫҡа баһалама яҙыу. Әкиәт. Әкиәт ижад итеү. Шиғыр төҙөлөшөн өйрәнеү. Шиғырҙы күсереп яҙыу үҙенсәлектәре.

Телмәр үҫтереү. Телмәр мәҙәниәте. Темаға ярашлы тәбиғәт күренештәре, тормош-көнкүреш, ҡыҙыҡлы хәлдәр тураһында ҡыҫҡа текст төҙөү. Бирелгән нигеҙ һүҙҙәр ярҙамында текст төҙөү.

Тексҡа план төҙөү. Текстың өлөштәре һәм һөйләмдәр араһында мәғәнәүи бәйләнеш булдырыу. Текстың темаһы, төҙөлөшө (инеш, төп өлөш,йомғаҡлау).Әҙер йәки коллектив төҙөлгән план буйынса текст төҙөү. Тәҡдим ителгәнтекст буйынса изложение (50-60 һүҙ) яҙыу. Хикәйә һәм инша яҙыу (65-70 һүҙ). Әкиәт төҙөү.

4 класс

1. Фонетика һәм орфоэпия**.** Ижек, баҫым, һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр, ҡалын һәм нәҙек һуҙынҡылар, парлы һәм парһыҙ яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар, өн һәм хәреф тураһындағы белемдәрен системаға һалыу. Ҡайһы бер һүҙҙәрҙең үҙенсәлекле әйтелеше (орфоэпия). Һүҙгә тулы фонетик анализ.

2. Һүҙ составы (морфемика**).** Һүҙ составы (тамыр, ялғау). Тамырҙаш һүҙҙәр. Яһаусы (суффикс), үҙгәртеүсе ялғауҙар. Тамырға ялғау ҡушыу юлы менән һүҙ яһау(һүҙьяһалыш). Һүҙ составына анализ.

3. Орфография һәм пунктуация**.** Башҡорт теле орфограммаларын системаға һалыу. Тыныш билдәләрен дөрөҫ ҡуйып, хатаһыҙ күсереп яҙырға, диктант, изложение, инша һәм башҡа тикшереү эштәрен үтәй алырға бурыслы.

4. Синтаксис. Һүҙ, һүҙбәйләнеш, һөйләм. Уларҙың оҡшаш һәм айырмалы яҡтары. Һөйләү маҡсаты буйынса һөйләмдәрҙе хәбәр, һорау һәм өндәү һөйләмдәргә айырыу. Һөйләмдәрҙең баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Тарҡау һәм йыйнаҡ һөйләмдәр. Һөйләмдең тиң киҫәктәре. Һөйләмгә синтаксис анализ.

5. Морфология**.** Һүҙ төркөмдәре. Үҙ аллы һүҙ төркөмдәре. Ярҙамсы һүҙҙәр.Исем. Исемдең предметты атау функцияһы. Исемдең һорауҙары. Уртаҡлыҡ һәм яңғыҙлыҡ исемдәр. Исемдең һан менән үҙгәреше. Исемдең эйәлек заты һәм килеш менән үҙгәреше. Рус теленән ингән һүҙҙәрҙең килеш менән үҙгәреүе. Исемгә морфологик анализ.Алмаш. Уның төркөмсәләре. Зат алмаштары. Килеш менән үҙгәреүе. Һорау һәм күрһәтеү алмаштары. Алмашҡа морфологик анализ.Сифат. Тамыр һәм яһалма сифаттар. Сифаттың үҙгәреүе. Сифат дәрәжәләре. Төп һәм шартлы сифаттар. Сифатҡа морфологик анализ.Ҡылым. Ҡылымдың яһалышы. Тамыр, яһалма, ҡушма ҡылымдар. Ҡылымдың үҙгәреше (заман, зат, һан, барлыҡ-юҡлыҡ). Үткән заман ҡылымдары. Уларҙың зат, һан менән үҙгәреше, барлыҡ-юҡлыҡ, шаһитлы-шаһитһыҙ формалыра. Хәҙерге заман ҡылымдары. Уларҙың зат, һан менән үҙгәреше, барлыҡ-юҡлыҡ формалыры. Киләсәк заман ҡылымдарының төрҙәре(эш-хәрәкәттең үтәлеүенә икеләнеү, мотлаҡ ышандырыу). Ҡылым һөйкәлештәре. Бойороҡ һөйкәлеше ҡылымдары. Уларҙың заман, зат, һан менән үҙгәреше, барлыҡ-юҡлыҡ формалары. Шарт һөйкәлеше, теләк һөйкәлеше ҡылымдары. Ҡылымға морфологик анализ.Һан**.** Ябай һәм ҡушма һандар. Һүҙ төркөмсәләре. Һандарҙың дөрөҫ яҙылышы. Һандарҙың башҡа һүҙҙәр менән оҡшашлығы. Һанға морфологик анализ.

6. Лексика**.** Һүҙҙең лексик һәм грамматик мәғәнәләре. Һүҙҙең күп мәғәнәлеге. Тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәр. Омонимдар. Синонимдар. Антонимдар. Нығынған һүҙбәйләнештәр. Уларҙың телмәрҙә ҡулланыу.

Телмәр үҫтереү. Бәйләнешле телмәр. Текст. Уның мәғәнәүи өлөштәре. Абзац. Ҡыҙыл юл. Идея-тематик йөкмәтке. Текст йөкмәткеһенең планын төҙөү. Тексты һөйләү. Инша, изложение. Телмәр этикеты.

Тематик планлаштырыу

Бүлектәр	**Класс\сәғәттәр**			
	1	**2**	**3**	**4**
Танышыу	3	3	4	4
Минең мәктәбем	6	6	6	6
Минең Республикам	3	3	3	3
Мин һәм минең ғаиләм	6	6	6	6
Мин һәм минең дуҫтарым	4	5	4	3
Мине уратып алған донъя	10	10	10	11
Үтелгәндәрҙе ҡабатлау	1	1	1	1
Бөтәһе	34	35	35	35

Ҡушымта № 1

Туған башҡорт теле

календарь- тематик план

1-се класс

№	Тема	Үткәреү ваҡыты	Фактик үткәреү Ваҡыты
Танышыу			
1	Белем көнө	02.09.20	
2	Беҙҙең мәктәп.беҙ уҡыусы	09.09.20	
3	Уҡыу кәрәк-яраҡтары	16.09.20	
Минең мәктәбем			
4	Уйынсыҡтар	23.09.20	
5	Һандар	30.09.20	
6	Төҫтәр	07.10.20	
7	Беҙҙең баҡса	14.10.20	
8	Йыл миҙгелдәре	21.10.20	
9	Аҙыҡ-түлек	11.11.20	
Минең Республикам			
10	Милли аштар	18.11.20	
11	Милли кейем	25.11.20	
12	Хайуандар донъяһында	02.12.20	
Мин һәм минең ғаиләм			
13	Минең ғаиләм	09.12.20	
14	Башҡорт алфавиты	16.12.20	
15	Ә,Ө,Ү хәрефтәре	23.12.20	
16	Яңы йыл байрамы	30.12.20	
17	Ҡ,Ғ,Ҙ хәрефтәре	20.01.21	
18	Һ,ң,ç хәрефтәре	27.01.21	
Мин һәм минең дуҫтарым			
19	Башҡорт уйындары	03.02.21	
20	Уйынсыҡтар	10.02.21	
21	Йыл миҙгелдәре	17.02.21	
22	Ҡыш, көҙ	24.02.21	
Мине уратып алған донъя			
23	Емеш-еләк	03.03.21	
24	8 Март-әсәйҙәр байрамы	10.03.21	
25	Яҙ, йәй	17.03.21	
26	Беҙ- татыу ғаилә	24.03.21	
27	Йорт хайуандары, ҡоштар	07.04.21	

28	Ҡырағай хайуандар	14.04.21	
29	Транспорт төрҙәре	21.04.21	
30	Спорт һәм беҙ	28.04.21	
31	Нимә ул шәжәрә	05.05.21	
32	Яҙғы эштәр	12.05.21	
33	Һабантуй байрамы	13.05.21	
34	Һүҙлек менән эшләү	20.05.21	